

בין לעממנו לאומות

Israel and the Nations

בין ישראל לאומות

קובץ מאמרים

שי לשמואל אטינגר

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
החברה ההיסטורית הישראלית
ירושלים • תשמ"ח

מערכת

שמואל אלמוג, ישראל ברטל, מיכאל גרץ
ארתור הרצברג, יצחק טברסקי, צבי יקותיאל
אוטו דב קולקה, מנחם שטרן
מזכירת המערכת: ג'ני אויזרט

הספר יצא לאור בסיוע

האקדמיה האמריקאית למדעי היהדות
קרן נשיא האוניברסיטה העברית
האגודה לחקר תפוצות ישראל
המרכז לחקר ולתיעוד יהדות מזרח-אירופה

עריכה לשונית

החלק העברי – חגית בת-עדה
החלק האנגלי – רוברט אמוילס

הבאה לדפוס

החלק העברי – יצחק כהן
החלק האנגלי – אירית סיון

הכנת הביבליוגרפיה – צביה פלורסהיים

סידור – אתי בצון וגילה בלילה-פרץ

מסת"ב 4-047-227-965

©

כל הזכויות שמורות
למרכז ולמן שזר

סדר-מחשב: מרכז ולמן שזר; לוחות: שלמה נתן – מכון האופסט

תוכן העניינים

החלק העברי

9		הקדמה
	שער ראשון – ראשית העת החדשה	
13	מול קידמה בחינת "חינוך המין האנושי" "הסימן היהודי" בספרד וקיום "צו הסימון"	נתן רוטנשטרייך חיים ביינארט
29	בימי המלכים הקתוליים על מאבקם של יהודי גרמניה נגד המזימה לגרשם בשנת 1545	דניאל כהן
43	כיצד בוימה ונכשלה בשנת 1663 עלילת דם נגד יהודי והיין שבליטא במחיר חייה של אשה נוצריה צעירה	מרדכי נדב
53	רעיון "שיבת היהודים" בינסניזם הצרפתי על הצעותיו של ציר הסיים הגדול, מתיאוש בוטרימוביץ', לתיקון יהודים בפולין ובליטא ותגובת רבה של ק"ק חעלמא	דוד בנקיר ארתור ציגלמן
71		
87	שער שני – המאה התשע-עשרה	
	הערה ארוכה בשולי חוות-דעתו של דרוז'אוין משנת 1800	מתתיהו מינץ
103	היהודים בליגה הלאומית של גרמניה (1859–1867) – קוטב הטמיעה ביחס יהודים לסביבתם	שלמה נאמן
113	מקומה של השאלה היהודית בעיתון <i>GŁOS</i> (הקול), 1886–1894	ישראל אופנהיים
129	אנטישמיות רדיקלית בצרפת ובגרמניה שתי חזיתות – תגובות היהדות האורתודוקסית בגרמניה הקיסרית לאנטישמיות בשילוב עם מאבקה נגד הרפורמה	רוברט ויסטריך מרדכי ברויאר
157		
185	היש ליהודים צביון? – תכונות בני שם ותכונות בני יפת – שמיים ואריים בפולמיקה היהודית המודרנית	יעקב שביט
215		

שער שלישי – המאה העשרים

	למשמעותה ההיסטורית של האנטישמיות המודרנית –	דב קולקה
245	עיונים במשנתו של שמואל אטינגר	
	בין יהודים לסביבתם המוסלמית בצפון־אפריקה	מיכאל אביטכול
263	במאות ה־19 וה־20	
	האנטישמיות האירופית החדשה באלג'יריה ובצפון־	שלום בר־אשר
277	אפריקה	
	הפוגרומים בפולין בשנים 1918–1921 באספקלריה של	שלמה נצר
287	יחסי יהודים ופולנים	
	עזיבתם ושובם של סופרי יידיש לברית־המועצות לאור	חנא שמרוק
297	איגרת בלתי ידועה של דר נסתר	
	דת ומולדת – לדרכה של הקונסיסטוריה המרכזית	ירחמיאל כהן
307	בצרפת בתקופת מלחמת־העולם השנייה	
335	המשא־ומתן בין יהודים ונאצים בתקופת השואה	יהודה באואר
	ההנהגה המרכזית של הקהילות בהונגריה בשנים	נתנאל קצבורג
347	1939–1943	
361	ביבליוגרפיה של כתבי שמואל אטינגר	

החלק האנגלי

	קללה על ראש שניהם: עמדת הקתולים כלפי היהודים	פרנק סיסין
	והנוצרים־אורתודוקסים בזמן מרד חמלניצקי, כפי שהיא	
XI	משתקפת ביצירתו של האב פאבל רוסל 'חסדי שמיים'	
XXV	ניסיון של נוצרים במאה ה־17 להעביר יהודים על דתם	ריצ'רד פופקין
XLVII	הפוריטנים של ניו־אינגלנד והיהודים	ארתור הרצברג
LXVII	אוקראינה כרקע להופעת החסידות	אומיליאן פריצק
	תגובת 'האגודה המרכזית של אזרחים גרמנים בני דת משה'	יהודה ריינהרץ
LXXXV	לאנטישמיות בתקופת רפובליקת ויימאר	
	זהות לאומית והעבר הנאצי: ויכוחים היסטוריוגרפיים	שאול פרידלנדר
CXI	המתנהלים לאחרונה במערב גרמניה	
CXXIX		תקצירים באנגלית

הקדמה

כרך זה הוא אחד משני הכרכים המוגשים לפרופ' שמואל אטינגר עם פרישתו מן ההוראה הסדירה בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים. בעת ובעונה אחת מופיע גם הכרך 'תמורות בהיסטוריה היהודית החדשה', שבו מאמרים הדנים בלאומיות, בציונות ובשיבת היהודים לארץ-ישראל, וכן בנושאים מגוונים אחרים, במיוחד בתחום ההיסטוריוגרפיה. שני הכרכים מופיעים בו־זמנית, אך כל כרך יכול לעמוד בפני עצמו, שכן שניהם נתייחדו בתוכנם ובמבנה שלהם. הכרך שלפנינו בנוי פחות או יותר לפי סדר כרונולוגי ויש בו שלוש חטיבות: ראשית העת החדשה, המאה התשע־עשרה, המאה העשרים. המאמרים נכתבו בידי חוקרים בארץ ובעולם והם משקפים גישות שונות בכמה דיסציפלינות. רובם של המאמרים נכתב עברית ומיעוטם אנגלית. המערכת הגבילה מלכתחילה את מבחר הנושאים ומשום כך גם נאלצה לדחות כמה עבודות, שיראו בוודאי אור במקומות אחרים. הספר הזה, על שני כרכיו, בא לבטא את רגשי התודה וההערכה שרוחשים לשמואל אטינגר חבריו ותלמידיו, קוראיו ושומעיו, חוקרים, מורים ושוחרי תולדות ישראל בארץ ומחוצה לה. עם סיום פרק אחד בעבודתו המבורכת, ניתן כאן מעין אות לפתיחתה של תקופה חדשה בחייו ובפעילותו בשדה ההיסטוריה.

המערכת

Preface

This is one of two volumes presented to Professor Shmuel Ettinger upon his retirement from his teaching duties in the Department of Jewish History at the Hebrew University in Jerusalem. A companion volume, entitled "Transition and Change in Modern Jewish History" has been published simultaneously. That volume addresses the issues of nationalism, Zionism and the return of the Jews to the Land of Israel, and also deals with a variety of other subjects relating primarily to that of historiography. While the two volumes have appeared concurrently they are not interdependent, as each takes up particular issues and is structured accordingly.

The Present volume is organized along chronological lines and contains three sections: The Early Modern Period, the Nineteenth Century and the Twentieth Century. The articles were written by scholars from Israel and abroad and represent different approaches from a variety of disciplines. The majority of articles are in Hebrew by Israeli contributors with an additional number in English by scholars from abroad. The editors limited the choice of subjects and thus were required to reject certain studies; these will almost certainly be published elsewhere.

The two volumes of the collection are an expression of the gratitude and admiration felt for Professor Ettinger by his colleagues, students, readers and audiences; indeed by all those interested in the study of Jewish history.

The Editors

Jerusalem, Summer 1987

Yehuda Bauer	
Negotiations between Jews and Nazis during the Second World War	335
Nathaniel Katzburg	
The Central Authority in the Hungarian Jewish Community: 1939–1943	347
List of Publications by Professor Ettinger	361

ENGLISH SECTION

Frank Sysyn	
A Curse on Both Their Houses: Catholic Attitudes toward the Jews and Eastern Orthodox during the Khmel'nyts'kyi Uprising in Father Paweł Ruszel's <i>Fawor niebieski</i>	XI
Richard H. Popkin	
A Late Seventeenth-Century Gentile Attempt to Convert the Jews to Reformed Judaism	XXV
Arthur Hertzberg	
The New England Puritans and the Jews	XLVII
Omeljan Pritsak	
Ukraine as the Setting for the Emergence of Hasidism	LXVII
Jehuda Reinharz	
The Response of the <i>Centralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens</i> to Antisemitism during the Weimar Republic	LXXXV
Saul Friedländer	
National Identity and the Nazi Past: Recent Historiographical Debates in West Germany	CXI
Summaries in English	CXXIX

Israel Oppenheim	
The “Jewish Question” in the Newspaper <i>Glos</i> : 1856–1894	129
Robert S. Wistrich	
Radical Antisemitism in France and Germany	157
Mordechai Breuer	
The Reactions of German Orthodoxy to Antisemitism	185
Ya’akov Shavit	
“Semites” and “Aryans” in Modern Jewish Politics	215

PART THREE: THE TWENTIETH CENTURY (HEBREW)

Otto Dov Kulka	
The Historical Significance of Modern Antisemitism: Reflections on the Studies of Shmuel Ettinger	245
Michel Abitbol	
Jews and Muslims in North Africa During the Nineteenth and Twentieth Centuries	263
Shalom Bar–Asher	
Modern European Antisemitism in Algeria and North Africa	277
Shlomo Netzer	
Pogroms in Poland as a Reflection of Polish–Jewish Relations (1918–1921)	287
Chone Shmeruk	
The Emigration and Return of Soviet Yiddish Writers: An Unknown Letter Written by Der Nister	297
Richard I. Cohen	
Religion and Fatherland: The Central Consistory in France During the Second World War	307

CONTENTS

Preface	9
---------	---

PART ONE: THE EARLY MODERN PERIOD (HEBREW)

Nathan Rotenstreich

Progress or the “Education of Mankind”	13
--	----

Haim Beinart

The “Jewish Badge” in Spain and the Enforcement of the “Decree of the Badge” under the Catholic Monarchs	29
---	----

Daniel J. Cohen

German Jewry’s Struggle against Expulsion in 1545: R. Joselmann of Rosheim and the Appeal to Cardinal Farnese	43
--	----

Mordechai Nadav

The Staging and Failure of a Blood Libel against the Jews of Wohyń in 1663	53
---	----

David Bankier

The “Return of the Jews” in French Jansenism	71
--	----

Shmuel A. Cygielman

The Proposals of M. Butrymowicz for the Correction of the Jews of Poland and Lithuania in the Late Eighteenth Century	87
--	----

PART TWO: THE NINETEENTH CENTURY (HEBREW)

Matitياهو Minc

A Long Marginal Note on Derzhavin’s Report in 1800	103
--	-----

Shlomo Na’aman

Jews in the <i>Deutscher Nationalverein</i> , 1859–1867	113
---	-----

Editorial Board

Shmuel Almog, Israel Bartal, Michael Graetz, Arthur Hertzberg, Otto Dov Kulka,
Menahem Stern, Isadore Twersky, Zvi Yekutiel

Assistant Editors

Yitzhak Cohen (Hebrew), Irit Sivan (English)

Editorial Secretary

Jenny Aouizerate

The publication of this book was made possible by a grant from
The American Academy for Jewish Research
The Hebrew University of Jerusalem
The Society for Research on Jewish Communities
The Center for Research and Documentation of East-European Jewry

© 1987

Printed in Israel

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording or any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.

ISBN 965-227-047-4

Phototypesetting: The Zalman Shazar Center

Printing: Ahva Press, Jerusalem, Israel

Israel and the Nations

**Essays Presented in Honor
of Shmuel Ettinger**

**The Historical Society of Israel and
The Zalman Shazar Center for Jewish History**

Jerusalem 1987

המתברים

מיכאל אביטבול *	ישראל אופנהיים
יהודה באואר *	חיים ביינארט
דוד בנקיר *	שלום בר-אשר
מרדכי ברויאר *	רוברט ויסטריך
דניאל י. כהן *	ירחמיאל כהן
מתתיהו מינץ *	שלמה נאמן
מרדכי נדב *	שלמה נצר
שמואל א. ציגלמן *	אוטו דב קולקה
נתנאל קצבורג *	נתן רוטנשטריך
יעקב שביט *	חנא שמרוק

THE AUTHORS

SAUL FRIEDLÄNDER *	ARTHUR HERTZBERG
OMELJAN PRITSAK *	RICHARD H. POPKIN
JEHUDA REINHARZ *	FRANK SYSYN

THE
ZALMAN
SHAZAR
CENTER